FORNVÄNNEN

JOURNAL OF SWEDISH ANTIQUARIAN RESEARCH

Nordbor och västslaver för tusen år sedan
Ekblom, R
Fornvännen 16, 236-249
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1921_236
Ingår i: samla.raa.se

Nordbor och västslaver för tusen år sedan.

Av

R. EKBLOM.

Man vet, att handelsförbindelser mellan Sverige och Orienten sedan urminnes tider gått över nuvarande östslaviskt område. Betydande arkeologiska fynd beteckna de trakter, genom vilka de forna handelsvägarne gått fram. I en tidig period synas dessa förbindelser företrädesvis ha sökt sig ut över Volga-leden och vidare mot västliga områden av Asien. Längre fram i tiden råkade emellertid denna väg i glömska, eller blev den på ett eller annat sätt avskuren. Den senare vikingatidens nordbor, som gingo i österled, inriktade sina färder övervägande på det Bysantinska rikets huvudstad Konstantinopel.

Våra förfäder begagnade sig för sina strövtåg av de östeuropeiska floderna, som tack vare landets föga kuperade natur tilläto ett jämförelsevis lätt framträngande till vattendragens källor. För att, då dessa nåtts, komma över vattendelaren in på de mot Kaspiska och Svarta haven ledande floderna hade de intet annat val än att släpa eller bära sina båtar över land till dessa floders källflöden för att sedan fortsätta vidare till uppställda mål. Detta sätt att fortskaffa farkoster över vattendelarne, "volokerna", praktiserades långt efter vikingatidens slut, och ännu i våra dagar använda norra Rysslands halvvilda stammar denna metod vid sina flodfärder.

De nordiska vikingarne kunde på detta sätt genom Neva, Ladoga-sjön och flere nordliga vattenleder nå Volgas övre bi-

floder från norr. De rika fornfynden strax sydost om Ladoga, liksom vid floden Svir, som förbinder Ladoga-sjön med Onega, samt vid Bělozero och i Jaroslavl-guvernementet,[1] tyda på, att en livlig samfärdsel åtminstone på två skilda vägar — å ena sidan genom floden Mologa, å andra längs Šeksna — här sökt sig in i Volga. En genare väg synes ha lett längs floden Luga, som i närheten av Narva flyter direkt ut i Finska viken, och vidare genom sjön Ilmen och dess tillflöden, framför allt Msta, fram till Volgas källfloder. Den mest trafikerade vägen torde emellertid ha varit den, som gick genom Ladoga och längs floden Volchov för att över Ilmen följa nyss antydda väg in i Volga. Namnet på den just här på vattendelaren belägna staden Vyšnij Voločok, "det övre släpstället", antyder platsen, där båtarne framsläpades över land mellan en av Mstas källfloder och Volgas biflod Tvertsa.

Under den senare vikingatiden inriktade sig, som sagt, intresset mer och mer på Konstantinopel. Vägen kom därvid att gå uppför Ilmens näst största tillflöde, den söderifrån kommande Lovat. Då man nått denna flods källa, gick man över till övre Düna och därifrån längs mindre floder till Dnjepr,[2] varefter vägen stod öppen till Svarta havet och Bosporen.[3]

I vad mån Düna redan i sitt nedre lopp från Riga-viken tjänat som infartsväg, är ej i samma grad känt, men att trafiken även här varit betydande, därom råder intet tvivel. Däremot synas icke hittills kända förhållanden, arkeologiska fynd o. s. v., tyda på några tätare väringefärder uppför Litauens huvudflod Njemen.[4] Att nordborna stodo i livlig beröring

---

[1] Jfr härom Arne, *La Suède et l'Orient* (*Arch. d'études or.* VIII), Uppsala 1914, ss. 22 ff. och 52 f.

[2] Ännu under 1500-talet visste traditionen berätta, att aposteln Andreas begagnat sig av denna färdväg: This (= Lovat) is the river to which the Apostle St. Andrew brought a little boat by dry land from the Dnieper; jfr Herberstein, *Rerum moscov. comm.* (Major, *Notes upon Russia* II, *Hakl. Soc.*, London 1851, s. 22 f.).

[3] Jfr bl. a. Arne, *La Suède et l'Orient*, s. 14 ff.

[4] De arkeologiska fynden på nuvarande litauiskt område äro ingalunda

med områdena vid såväl Njemens som Dünas mynningar, liksom med det nuvarande ostpreussiska kustområdet, är däremot säkert. Vikingagravar i Ostpreussen,[1] liksom fynd såväl i Sverige som i Östersjöns östra kustland, vittna härom.[2]

Huruvida under vikingatiden längre färder företagits uppför Weichsel, har däremot icke utrönts.[3] Man kunde tycka, att denna flod med sitt lugna flöde skulle lockat att söka en väg, eller snarare en genväg, till Bysans. Man tycker också, att färder upp mot Weichsels källa, förbi det nuvarande Krakau och möjligen med anslutning till Donaus biflod March, kunnat ha betydelse för handelsutbytet med det centrala och sydliga Europa. Det är bevisligt, att flere hundra år tidigare en mycket livlig samfärdsel ägt rum utmed nu nämnda flodleder.

Jag har tidigare i ett par skrifter[4] påpekat, att ej så få

---

obetydliga; utom de av Arne nämnda (*La Suède et l'Orient*, ss. 44 och 56) synas en del fynd av nordisk typ ha införlivats med museerna i Vilna (se Kostrzewski, *Cment. z ślad. kultury wikingów* — jfr rörande detta arbete s. 248 av denna uppsats). De flesta fyndorterna äro emellertid belägna i norra Litauen och synas snarare tyda på förbindelser längs Kurlands vattendrag än uppför Njemen.

[1] Framför allt gravfältet vid Kaup (Wiskiauten) i norra Samland (jfr Hollack, *Erläut. zur vorgesch. Übersichtskarte von Ostpreussen*, Berlin 1908, s. 184, med där angiven litteratur).

[2] Jfr v. Friesen, *Runinskr. på en koppardosa, funnen i Sigtuna* (*Fornv.* VII), Stockholm 1912, och Arne, *La Suède et l'Orient*, s. 19 f. Jfr även Hollack, *Erläut.*, s. LXXXVI f., och Schück, *Studier i Ynglingatal* (*Upps. univ. årsskr.* 1910), s. 169.

[3] Gravfältet vid Ciepłe (Warmhof) i kretsen Kwidzyn (Marienwerder) är det enda, som någorlunda säkert antyder, att nordbor färdats åtminstone ett stycke uppför Weichsels nedre lopp (jfr *Amtl. Ber. über die Verwalt. des Westpr. Mus.* XXI, Danzig 1901, s. 48 f., och XXII, Danzig 1902, s. 55; jfr även *Verhandl. der Berl. Ges. für Anthr.*, Berlin 1901, s. 350 f.). — Wawrzeniecki nöjer sig med att i sin skrift *Słowianie doby przed i wczesno hist.*, Warszawa 1910, s. 78 f., framhålla, att man ej gärna kan frånkänna den nordiska kulturen ett visst inflytande kring Weichsel.

[4] *Rus- et varęg- dans les noms de lieux de la rég. de Novgorod* (*Arch. d'études or.* XI), Uppsala 1915, och *Buregi—Byringe* (*Stud. i modern språkv.* V), Uppsala 1914.

ortnamn av skandinaviskt ursprung förefinnas å områden i det nuvarande Ryssland, där våra fäder dragit fram. Ett avsevärt antal namn av detta slag anträffas i Novgorod-området. Som en egenhet kan nämnas, att sådana ortsbenämningar företrädesvis synas vara koncentrerade till trakter, där de egentliga trafiksvårigheterna började, där grundare och besvärligare vattenleder vidtogo. Vid själva släpställena däremot har man i allmänhet ej dylika spår av nordbornas uppträdande. Sålunda torde man, att döma av vissa ortnamn, till ojämförligt största delen inneslutande stammen *varjag-*, det nordiska *væring*, äldre **väring*, kunna få anse, att i Ilmen-området, just där färderna uppför de mindre vattendragen började, förefunnits en avsevärd nordisk kolonisation; och går man över till Jaroslavl-guvernementet, till övre Volga, uppdyka även här, långt från släpställena, nordiska ortnamn, vilka tyckas tyda på ett permanent uppehåll av vikingar.[1] Man har väl att tänka sig, att nordbor slagit sig ned i dessa bygder för att biträda vid farkosters framförande i besvärliga vatten och över vattendelarne, för att förmedla affärstransaktioner av ett eller annat slag o. s. v.; många ha tydligen här funnit sin utkomst som yrkesmän. En annan egenhet i fråga om dessa orters läge är den, att de mindre ofta ligga vid själva farleden; oftast äro de belägna vid något mindre vattendrag med lätt förbindelse med själva huvudvägen.

Jag skulle här ej ha stannat inför dessa egenheter, om icke, i stort sett, samma förhållanden ginge igen just på — polskt område.

Ett 60-tal kilometer ovanför staden Krakau faller en mindre biflod, Przemsza, från norr ut i Weichsel. Ungefär 50 kilometer från denna biflods mynning ligger i kretsen Będzin vid den källarm, som går under benämningen Czarna Przemsza,

---

[1] Jfr *Rus- et varęg-*, s. 57.

en by *Warężyn,*[1] vars namn enligt min mening utan allt tvivel visar tillbaka på det nordiska *væring* eller rättare på det ännu icke omljudda **väring*. Denna by ligger på en mindre höjd vid flodens högra strand, på av gammalt polskt område. Ortnamnet *Warężyn* är egentligen ett adjektiv, och samtidigt är det en avledning av possessiv natur. Det är, såsom med slaviska namn så ofta är fallet, egentligen att betrakta som ett attribut till ett underförstått, i detta fall maskulint, substantiv, betydande "borg", "stad" eller dylikt. Det är för övrigt fullt parallellt, för att icke säga identiskt, med det utanför Novgorod i Ryssland uppträdande ortnamnet *Verjážino;*[2] ryskt *ja* motsvaras nämligen i detta fall av polskt nasalerat *e*. Det ryska *Verjážino,* är emellertid en neutralform; i detta fall har man att underförstå ett neutralt substantiv, snarast då ordet *seló,* "kyrkby". Possessivändelsen *-yn* i det polska *Warężyn* visar otvetydigt, att detta namn utgått från ett grundord, som utgjorts av en *jā*-stam, och då snarast från ett annat, numera ej förefintligt ortnamn, som måste haft formen **Warężа;* en *i*-stam **Warež* vore visserligen principiellt tänkbar såsom utgångspunkt för den här ifrågavarande bildningen, men förefintligheten av ett substantiv av detta slag kan ej gärna förutsättas.[3]

Det nyssnämnda ryska *Verjážino* har att visa tillbaka på en i dess närhet liggande flod *Verjážа,* d. v. s. "väringefloden", och för övrigt ligger på något längre avstånd, strax syd-

---

[1] Vokalen ę motsvarar ungefär *in* i det franska *fin; z* sammanfaller med *j* i *jour*.

[2] Jfr *Rus- et varęg-*, s. 46. Att i detta, liksom i en del likartade ryska ortnamn, uppträder *e,* har för vår fråga ingen betygelse; vokalen *e* antyder i detta fall endast, att vederbörande namnformer uppstått efter det nordiska *i*-omljudets inträdande (jfr *Rus- et varęg-*, s. 33 f.). De polska formerna, liksom de ryska former, som innehålla *a,* kunna gå tillbaka till tiden före denna ljudförändring (jfr *Rus- et varęg-*, ss. 33 ff. och 59).

[3] Som vi skola finna, uppträder verkligen ett polskt ortnamn *Warež* (jfr s. 243), men detta ords böjning (gen. *Warężа* o. s. v.) ger vid handen, att det är en *jo*-stam, varav följer, att det ej tillåter possessivbildning på *-yn*.

väst om sjön Ilmen, en by, som bär detta senare namn; och det ryska *Verjážino* tyder med all sannolikhet på en kolonisering, utgången från det ifrågavande flodområdet eller möjligen från byn *Verjáža*.

På polskt område uppträder, såsom antytts, åtminstone icke i vår tid något ortnamn **Warężа*, motsvarande det ryska *Verjáža*. Emellertid ligger, ej långt från *Warężyn*, en ort med namnet *Waręska Kuźnica*. Den senare leden i detta namn är ett vanligt appellativ, som betyder "smedja", "hytta"; vi befinna oss här alldeles invid det schlesiska industri- och gruvområdet. Detta *Waręska*, femininform av ett vanligt adjektiv på *-ski*, går tydligen tillbaka till en stam *Warężż-* (från det ovannämnda *Warężyn* kan det icke utgå)[1] och är en i viss mån förvanskad form för ett tidigare **Warężska*. Kombinationen *żs*, som skulle uttalas *szs*, ligger nämligen ej väl till för vare sig polsk eller rysk tunga. Den ersättes vanligen med *s*. Det är i detta sammanhang av intresse, att man på ryskt område söder om Ilmen möter ortnamnet *Verjássko*,[2] som likaledes innehåller *s(s)* för äldre *žs*, och vilket just är en neutral motsvarighet till det polska *Waręska (Kuźnica)*.[3]

Utom de två nämnda namnen av nordisk härkomst möter i det nu behandlade polska området namnet *Warężyn Górny*, "det övre Warężyn"; i detta fall ha vi dock icke att göra med en ny namnform, utan endast med en dubblering av den ena av de förutnämnda ortsbenämningarne.

En judisk köpman från Spanien eller kanske snarare från norra Afrika, Ibrāhīm ibn Jaʿqūb, besökte under senare hälften

---

[1] Detta hindrar ej, att *waręski* alltjämt genomgående fungerar som adjektiv till *warężyn* (jfr härtill *lubelski* till *Lublin* i st. f. det tidigare använda, regelbundna *lubliński*).

[2] *Rus- et varęg-*, s. 52 ff.

[3] Det förtjänar att påpekas, att adjektivet till det i det följande (s. 243) behandlade ortnamnet *Warężż* just heter *waręski*. Jfr för övrigt för polskans vidkommande *praski* i st. f. *prażski* till *Praga* o. s. v.

av 900-talet kejsar Otto den stores hov.[1] Hans färd kom härvid att något sträcka sig in på slaviskt område. I den ytterst intressanta, om ock kortfattade skildring, han lämnat av sin resa, talar han om ett folk *rūs,* d. v. s. nordbor, dels såsom insprängt bland slaverna, dels såsom boende i Norden. Det är alldeles tydligt, att han med *rūs* menar såväl de ännu icke slaviserade skandinaverna i det nuvarande Ryssland som nordborna i deras hemland. Han nämner vidare, att representanter för detta folk *rūs* i affärssyfte företogo färder från Krakaulandet till Prag, det nuvarande Čechoslovakiens huvudstad.[2] Anmärkningsvärt är, att han påpekar, att de kommo från Krakau-området, ej över Krakau. Detta bör ju snarast kunna tolkas så, att det omtalade folket *rūs* eller med andra ord *väringarne* verkligen hade sin hemvist i nämnda område, och att de i detta fall ej hade med de österut, i det nuvarande Ryssland boende skandinaverna att skaffa. Man kommer osökt till den uppfattningen, att man i Krakau-området hade mer eller mindre stationära kolonister, utgångna direkt från Skandinavien, som drevo affärer på sydligare bygder, och att det nyss avhandlade ortnamnsområdet just visar tillbaka på en av dessa väringar bildad koloni. Med landet Krakau menar Ibrāhīm ibn Jaʿqūb tydligen ungefär Lillpolen i dess ursprungligaste bemärkelse, d. v. s. det nuvarande Polens sydvästra del och en stor del av Schlesien.[3] Det är anmärkningsvärt, att de av mig framdragna nordiska ortnamnen ligga ungefär mitt i detta område.

Huru de väringar, som enligt min teori hade sitt tillhåll härnere, kommit till dessa bygder, är en annan fråga. Möjligen hade de från Weichsels nedre lopp genom mindre floder

---

[1] Jfr bl. a. Westberg, *Ibrāhīm ibn Jaʿqūb's Reisebericht über die Slavenlande aus dem J. 965* (*Zap. Imp. Akad. nauk* VIII), S:t Petersburg 1898.

[2] Jfr Westberg, *Ibrāhīm ibn Jaʿqūb's Reisebericht,* s. 53.

[3] Jfr Westberg, *Ibrāhīm ibn Jaʿqūb's Reisebericht,* s. 96.

och sjöar i nordöstra delen av det nuvarande Posen samt längs Warte och över mellanliggande landområde tämligen linjerakt tagit sig fram till sina nya boplatser. Den möjligheten, att de färdats uppför Oder, förefinnes även.[1] Men troligast är väl, att de uteslutande begagnat sig av Weichselfloden. Weichsel har, som bekant, ett ganska lugnt flöde. På den ungefär 800 kilometer långa sträckan från Danzig till Krakau är nivåskillnaden ytterst obetydlig, endast något över 200 meter.

Att vikingarne gått långt uppför Weichsel, framgår för övrigt även av ett annat förhållande. Ett 70-tal kilometer norr om Lemberg, i kretsen Sokal, anträffas ytterligare ett centrum för ortnamn, i vilka det nordiska elementet *væring* ingår. Just på gränsen mellan Galizien och det förutvaranda Rysspolen flyter en mindre å med namnet *Warężanka.* Den mynnar ut i Weichsels största biflod, Bug. Vid *Warężanka* ligger en köping, bärande namnet *Warež,* och en mindre ort i dennas närhet bär samma namn. *Warężanka* betyder egentligen "väringekvinnan".[2] Flod- och ortbenämningarna av dylik innebörd äro ej ovanliga på slaviskt område. Sålunda anträffas som bynamn invid Novgorod en, såsom det synes, något förvanskad parallellform till detta namn, *Rjazánka,*[3] en ordform, som för övrigt går igen i de gamla ryska hjältedikterna, bylinorna, såsom beteckning för i dem besjungna kvinnor, tydligen av väringestam.[4]

Vad angår det nämnda ortnamnet *Warež,* så är det av allt att döma ett adjektiv i maskulin form med possessiv anstrykning och av *jó*-typ, en bildning, som är vanlig i fornbulga-

---

[1] Vägen torde dock här ha varit mindre ostörd på grund av då rådande politiska förhållanden.

[2] En sen bildning, utgången från namnet *Warež,* är väl mindre sannolik.

[3] Se *Lovat', étude sur un nom de rivière russe* (*Stud. i modern språkv.* VIII), Uppsala 1921, s. 4.

[4] Jfr även Rożniecki, *Varæg. minder i den russ. heltedigtn.*, København 1914, ss. 164 och 172 f.

riskan, och som på ett tidigt stadium tydligen uppträdde i mer eller mindre begränsad utsträckning även i övriga slaviska språk;[1] till betydelsen motsvarande bildningar från litterär tid i polskan och ryskan äro i allmänhet av den något avvikande *-6j6*-typen. Man torde i fråga om detta ortnamn, i enlighet med vad jag förut sagt, ha att räkna med ett tidigare *Warę̨ż gród* eller dylikt, vilket ursprungligen skulle ha betytt "väringeborgen", "väringestaden". På allmänslaviskt sätt skulle apellativet sedermera ha bortfallit.

Vid behandlingen av den i Krakau-området uppträdande nordiska ortnamnsgruppen framkonstruerade jag nyss med, såsom jag tror, bindande skäl ett numera icke förefintligt ortnamn, **Warę̨ża*. Denna förutsatta form är just femininum av det nu avhandlade *Warę̨ż*, och med hänsyn till vad som förut sagts, har man väl snarast att tänka sig, att detta supponerade namn från Krakau-området ursprungligen haft formen **Warę̨ża wieś* eller dylikt och följaktligen betytt ungefär "väringebyn".

I fråga om den sist behandlade, i Nordgalizien liggande ortnamnsgruppen är att märka, att även den är koncentrerad kring en mindre flod vid sidan av den egentliga, stora flodvägen. Även här tycks det, som om man hade att göra med en koloni, som lagt sig så att säga i skymundan, men samtidigt så nära flodvägen, att hjälp och bistånd vid transport och varuutbyte kunde med lätthet lämnas. Förhållandet är här enahanda med vad jag förut antytt rörande väringekoloniernas läge i Ryssland. Saken är nämligen den, att floden Bug mycket väl kan befaras långt ovanför den punkt, där dess biflod *Warę̨żanka* utlöper. Vid Bugs källa möta på ytterst nära håll två av Dnjestrs nordliga tillflöden, nämligen Seret — ej att förblanda med Donaus biflod med samma namn — och Strypa. Vi ha här en av de smalaste av alla de vattendelare, över vilka

---

[1] Jfr bl. a. det fornpolska *bóż* "Guds" (se Pilat, *Gram. jęz. polsk.* I, Lwów 1909, s. 288).

nordborna över huvud kunna tänkas ha tagit sig fram.[1] Man kan knappast frigöra sig från den tanken, att vikingarne på denna väg, med fortsättning längs Dnjestr, eventuellt med övergång till någon av Donaus nedre bifloder, exempelvis Prut, gingo ut till Svarta havet. En dylik väg borde haft sin lockelse redan av det skäl, att den ledde nästan linjerakt till målet, och att en resa exempelvis från Gotland till Svarta havet blev med anlitande av densamma ungefär en tredjedel kortare än en, som följde den stora östliga stråkvägen över Novgorod och Kiev.[2]

Den förut omtalade Ibrāhīm ibn Jaʿqūb omnämner, att varor sändes från slavernas område över vatten och land till *rūs,* i detta fall i betydelsen skandinaverna i deras hemland, samt till Konstantinopel.[3] Det är möjligt, eller kanske rentav troligt, att han härvid syftar på den stora handelsvägen utmed Dnjepr. Men det kan också tänkas, att han avser en handelsväg i de banor, jag här skisserat. Vägen längs Volchov och Dnjepr var kanske alltför avlägsen för att vara honom bekant. Det förtjänar att anmärkas, att Ibrāhīm ibn Jaʿqūb

---

[1] Vid byn Podhorce i Złoczów-kretsen är avståndet mellan Bugs källflod Bużek Oleski och en av Serets källflöden, Kierniczyna, endast 5 km. Mellan två något sydligare källarmar är avståndet strax sydost om byn Werchobuż endast en, säger en, km.; jfr Lomnicki (Ak. Um.), *Atlas geol. Galicyi,* st. 1:75,000, Kraków 1896, zesz. VII. Avståndet mellan Bugs övre vattensystem och Dnjestrs biflod Strypa i här berörda område är likaledes ytterst obetydligt. Härtill kommer, att vattenståndet i nämnda floders källområden förr tydligen varit vida högre än nu. Det kan ifrågasättas, om icke Weichsels och Dnjestrs vattensystem ganska sent stått i direkt förbindelse med varandra (jfr Wunderlich u. a., *Handbuch von Polen,* Berlin 1917, s. 87). — Vattenståndet i det av Bugs källflöden, som ligger Seret närmast, når för närvarande ej upp till fullt 300 m. över havet.

[2] Huruvida från Bugs källa även företagits mer eller mindre tillfälliga vikingafärder uppför Styr, Pripet och Dnjepr till Kiev, är en fråga, som synes mig svårare att utreda. De öde sumpmarkerna kring Pripet inbjödo väl knappast till dylika företag. Faktum är emellertid, att vid det förutnämnda Podhorce avståndet mellan Styrs källa och Bużek Oleski är endast en km.

[3] Jfr Westberg, *Ibrāhīm ibn Jaʿqūb's Reisebericht,* s. 58.

knappast varit öster om en linje, dragen från Venedig över Prag till Oders mynning, och att de uppgifter, han lämnar om de östliga slaverna, äro ytterst vaga och sparsamma.

Att den i de nu behandlade polska ortnamnen ingående stammen *warǫg-* verkligen går tillbaka till det nordiska *(væring<)*väring* och att alltså vokalen *ǫ* i densamma återspeglar ett förlitterärt polskt *ǫ*, kan icke betvivlas. Något annat ursprung för denna stam kan icke uppletas, och den fullständiga parallellismen med ortnamnsförhållandena i Novgorodområdet utgör härvid ett säkert stöd. En rent fonetisk egenhet hos de polska namnformerna förtjänar emellertid beaktande.

Enligt gängse uppfattning skulle man i *Warǫż* o. s. v. framför den nasalerade vokalen *ǫ* vänta sig ett så kallat mjukt *r*, vilket enligt polsk ortografi skulle uttryckas med *rz* och numera skulle ha ljudvärdet *ż*.[1] Skrivningen *r* för väntat *rz* i detta fall är emellertid av synnerligen stort intresse, alldenstund den, såvitt jag kan se, bidrager att kasta ett nytt ljus över en ytterst viktig fråga inom den slaviska ljudhistorien.

I ett tidigare arbete[2] har jag framställt den meningen, att det fornpolska *ø*[3] i participformer av typen *kladø* måste utgå från ett förlitterärt *kladǫ*, parallellform till det fornbulgariska *nesǫ* (med *ǫ* föregånget av ett diakritiskt tecken, som helt säkert antyder, att den före *ǫ* stående konsonanten var hård), en åsikt, till vilken för övrigt Rozwadowski ungefär samtidigt kommit.[4] Enligt min mening ha slaverna i Weichsel-området, då det gällde att återge det nordiska *(væring<)*väring* be-

---

[1] D. v. s. motsvarande *j* i det franska *jour* (jfr s. 240, noten).

[2] *Eine gemeinslav. umwandl. des part. präs. akt.* (*Le Monde or.* X), Uppsala 1915.

[3] *ø* är tecken för den fornpolska nasalvokalen, vars ljudvärde torde ha motsvarat ett nasalerat *a*.

[4] Jfr *Hist. fonetyka jęz. polsk.* (*Encykl. polska* II), Kraków 1915, s. 368 f.

gagnat sig av den utväg, som det ovan berörda, analogiskt bildade participet erbjöd; de insatte hårt *r* framför *ę* såsom bättre återgivande det nordiska *r*-ljudet. Det mjuka polska *r*, som i här behandlade ortnamn vore väntat, var tydligen redan vid här avsedd tid alltför starkt affricierat för att tjäna som lämpligt substitut för nordiskt *r*.[1] De nyss berörda participformer, i vilka ett av hård konsonant föregånget *ę* uppträdde, voro visserligen rätt fåtaliga, men i användningen voro de vanliga, alldenstund de ingingo i de allra vanligaste verbens paradigm.

Om sålunda det torde vara alldeles klart, att vikingafärder företagits genom nuvarande polskt område i riktning mot mellersta och sydöstra Europa, är det å andra sidan tydligt, att dessa aldrig fingo den betydelse, som färderna över Ilmen samt utför Lovat och Dnjepr hade. Att emellertid handel på Orienten faktiskt bedrivits under vikingatiden över nuvarande polskt område, bevisas tydligt även därav, att ett avsevärt antal österländska mynt, präglade just under 800- och 900-talen, där anträffats. Dessa mynt äro av samma typ och förskriva sig från samma tid som de, vilka i mängd anträffats utmed Österuropas flodvägar, liksom även i Sverige.[2] Det är emellertid tydligt, att nordbornas politiska och kommersiella intressen i Novgorod och Kiev voro av en art, till vilken Weichsel-området ej kunde prestera någon motsvarighet. Hade våra förfäders inflytande i dessa trakter varit av någon verkligt genomgripande betydelse, skulle säkerligen klarare vittnesbörd härom förefinnas. Nu lämna isländska sagor och nordiska runinskrifter inga antydningar om färder uppför Weichsel och Bug, och betydande arkeologiska fynd, som säkert visa tillbaka på nordiskt ursprung, ha ej gjorts. Det bör emellertid anmärkas,

---

[1] Redan på 1100-talet synes mjukt *r* i polskan ha nått uttalsstadiet *rż* (jfr bl. a. Rozwadowski, *Hist. fonetyka jęz. polsk.*, s. 403, och Łoś, *Przegląd jęz. zabytk.*, Kraków 1915, s. 10 f.).

[2] Jfr Arne, *La Suède et l'Orient*, s. 85.

att systematiska efterforskningar knappast vidtagits i dessa trakter. En noggrann undersökning — särskilt då av de två här avhandlade ortnamnsområdena — skulle, icke minst ur svensk synpunkt, vara synnerligen önskvärd.

En runsten i Sjonhem på Gotland förmäler, att en ung man, Rǫþfōs, på utresa till främmande land blivit på svekfullt sätt dödad av "blakumen".[1] Blakumen anses — och väl med rätta — vara liktydigt med valaker, med andra ord med det blandfolk av företrädesvis romare och slaver, ur vilket vår tids rumäner utgått. Omnämnandet av detta folk tyder kanske på, att Rǫþfōs färdast den led, jag i det föregående sökt utstaka. Hade det gällt en resa genom det nuvarande Ryssland, utför Dnjepr, skulle han knappast ha kommit i kontakt med nämnda folk, alldenstund rumänerna aldrig sträckt sig längre än till floden Dnjestr. Begagnade han sig däremot för sin resa av vägen uppför Weichsel och Bug med fortsättning direkt ned mot Svarta havet, får uppgiften å Sjonhemsstenen en ganska naturlig förklaring. Ifrågavarande runinskrift torde förskriva sig tidigast från slutet av 1000-talet. Kanske var Rǫþfōs en av de sista, som på denna väg sökte sig fram mot det mål, som hägrade för alla vikingar i österled — kejsarstaden vid Bosporen.

Denna uppsats återger, om man bortser från införda noter och ett mindre tillägg (s. 246 f.), den installationsföreläsning, jag under sistlidne vår höll vid Uppsala universitet. Just då den var färdig att lämnas till tryckning, ankom till Uppsala en mindre uppsats av Kostrzewski,[2] vari redogöres för, hurusom ett gravfält från vikingatiden, innehållande vapen av tyd-

[1] Jfr Noreen, *Altschwed. Gramm.*, Halle 1897—1904, s. 495, och Arne, *La Suède et l'Orient*, s. 12.

[2] *Cment. z ślad. kultury wikingów w Łubówku*, enligt senare meddelande från författaren ett särtryck ur *Przegląd archeol.*, Poznań 1921.

ligt nordisk typ, påträffats i kretsen Gniezno (Gnesen), alltså just i det sjöområde mellan Weichsel och Warte, genom vilket jag förutsatt (s. 242 f.), att vikingarne kunnat söka sig fram.

Av nästan ännu större intresse för den härstädes behandlade frågan är, att i en not å s. 7 av nämnda uppsats påpekas, att just vid den av mig i det föregående (s. 245) nämnda orten Podhorce för åtskilliga år sedan gjorts ett liknande fynd, vilket behandlats av Janusz.[1] Genom sitt läge å vattendelaren synes detta gravfält i viss mån utgöra en parallell till fynden vid Gnézdovo invid Smolensk i Ryssland. Janusz' arbete har hittills, så vitt jag vet, härstädes varit obekant. Emellertid visar det sig, att Arne[2] omnämnt fynden i fråga, dock endast i förbigående, tydligen av det skäl, att de ej falla inom det dåvarande Ryska väldet. Några avbildningar av fynden vid Podhorce föreligga icke i Janusz arbete. Däremot återgivas de delvis å en mindre illustration i sammelverket *Die österr.-ung. Monarchie in Wort und Bild.*[3] Åtminstone de i densamma ingående tvenne svärden förete en omisskännligt skandinavisk typ.

De två här berörda fyndorterna i Posen och Galizien synas mig lämna ett synnerligen viktigt stöd för de synpunkter, jag i det föregående framlagt.[4]

---

[1] I ett arbete *Zabytki przedhist. Galic. Wschodn.*, Lwów 1918.

[2] Se *La Suède et l'Orient,* s. 59.

[3] Jfr, i Bd. *Galizien,* Demetrykiewicz, *Vorgeschichte,* s. 136.

[4] Enligt i sista stund ingånget meddelande från prosten Sokolowski i Wojkowice ha i Warężyn-området av ortsbefolkningen påträffats rester av brända ben. Vidare har man strax väster om nämnda ort funnit ett gravfält, kännetecknat av mindre sandkullar, vilka på en halv meters djup innehöllo rester av lerurnor och brända ben. Dessa fynd ha ej gjorts till föremål för någon vetenskaplig undersökning.